

Asia: VN/27085/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yleistä

Poliisiammattikorkeakoulu kannattaa esitysluonnosta. Uhkaperusteisen rikostiedustelun kohteet (Poliisilaki 5 b luku 3 §) on esityksessä varsin kattavasti määritelty. Esitysluonnos on tarpeellinen ja siinä on tunnistettu yhteiskunnan turvallisuutta merkittävästi vaarantavan vakavan rikollisuuden toimintaympäristön muuttuminen ja sen edellyttämät tarpeet varmistaa viranomaisten toimivaltuuksien vastaavuus toimintaympäristön muutokseen.

Uhkaperusteista rikostiedustelua koskeva lainsäädäntö ei ole ristiriidassa siviili- ja sotilastiedustelulainsäädännön kanssa. Rikostiedustelukeinojen säätely täsmentää poliisin, suojelupoliisin ja puolustusvoimien toimivaltuuksien rajapintoja, jolloin eri viranomaisten toimivaltuudet täydentävät toisiaan poistaen mahdolliset lainsäädäntökatveet. On välttämätöntä, että poliisilla on toimivaltuudet rikostiedusteluun liittyvien tehtävien hoitamiseen.

Poliisin toimivaltanormien täydentyminen ja vastaaminen toimintaympäristön muutokseen

Poliisiammattikorkeakoulun näkemyksen mukaan ehdotettu uhkaperusteista rikostiedustelua koskeva sääntely antaa poliisille tosiallisen mahdollisuuden reagoida nouseviin vakavan rikollisuuden muodostamiin uhkiin, jota voimassa oleva erityisesti rikosvastuun toteuttamiseen keskittyvä sääntely ei mahdollista.

Uhkaperusteinen rikostiedustelu on keskeinen osa vakavan rikollisuuden torjuntaa. Tehokkaan rikostorjunnan tavoitteena on sisäisen turvallisuuden varmistaminen. Uudet toimivaltuudet tehostavat poliisin valmiuksia toteuttaa kokonaisuutena poliisilaissa määriteltyjen poliisin tehtävien suorittamista tehostaen sisäisen turvallisuuden uhkien ennakointia.

Voimassa olevan Poliisilain 5 luvun mukaiset salaiset tiedonhankintakeinot eivät ole riittäviä vakavien uhkien torjumiseksi. Niillä ei voida riittävän tehokkaasti ja varhaisessa vaiheessa havaita uhkia, saati ryhtyä toimenpiteisiin niiden torjumiseksi. Esityksen mukaiset voimassa olevan Poliisilaki 4 ja 5 luvun toimivaltuuksien muutosesitykset ovat tarpeellisia. Esitykset vahvistavat kokonaisuutena poliisin toimivaltuuksia ja mahdollisuuksia vakavien uhkien ennalta estämiseksi ja torjumiseksi.

Suuren ihmismäärän määrittely (Poliisilain 5 b 3 §:n toisen momentin 2 kohta)

Poliisilain 5 b 3 §:n toisen momentin 2 kohdan mukaan rikostiedustelun kohteena olisi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava vakava rikollisuus, joka uhkaa suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä. Vakavimmilla henkeen tai terveyteen kohdistuvilla uhkilla tarkoitetaan erityisesti kohdennettua, suunnitelmallista vakavaa väkivaltarikollisuutta. Koulutuksessa saatujen kokemusten ja lain soveltamisen näkökulmasta olisi tarkoituksenmukaista, että em. 2 kohdan suuri ihmismäärä määritellään tarkemmin. Koulu uhkaesimerkki on havainnollistava, mutta toisaalta yksittäisten koulujen koko ja oppilasmäärät vaihtelevat muutaman oppilaan kyläkoulusta useiden satojen tai tätä isompiinkin oppilaitoksiin. Suuren ihmismäärän määrittelyssä on hyvä huomioida, että koulu-uhkissa uhka ja vaara saattavat kohdistua ainoastaan muutamiin ihmisiin (Esimerkiksi osaan luokan oppilaista), mutta käytännössä ne kohdistuvat suurempaan ihmismäärään.

Perusoikeuksien varmistaminen

Poliisiammattikorkeakoulun näkemyksen mukaan esityksessä on perustellusti arvioitu lakimuutosten vaikutusta perusoikeuksien toteutumiseen sekä näiden oikeuksien toteutumisen varmistamiseen. Perusoikeuksien suojaan puuttuminen on pyritty rajaamaan esityksessä niin vähäiseksi, kuin rikostiedustelun tehokkuudelle ja tuloksellisuudelle asetettavat vaatimukset huomioon ottaen on mahdollista. Lakiesityksessä on korostettu rikostiedustelukeinojen edellytyksissä niiden välttämättömyyttä, joilla turvataan perusoikeuksia.

Rikostiedustelukeinojen käytön tarkoituksena olisi tuottaa välttämätöntä tietoa yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavasta vakavasta rikollisuudesta ja mahdollistaa tiedon hyödyntäminen uhkien torjumiseksi ennalta. Vakavien rikosten estäminen ennalta tukee vahvasti keskeisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Perusoikeuksien suoja täydentää myös rikostiedustelukeinoin saadun tiedon käyttöä koskevat erityiset rajoitukset.

Perusoikeuksien varmistamiseksi Poliisiammattikorkeakoulu näkee tarpeellisena, että poliisille ehdotettavien uhkaperusteisten rikostiedustelutoimivaltuuksien katsotaan edellyttävän myös tehokasta ulkopuolista valvontaa, joka toteutuu parhaiten tiedusteluvalvontavaltuutetun kohdistaman laillisuusvalvonnan keinoin.

Vaikutusten arviointi

Poliisiammattikorkeakoulu kiinnittää huomiota, että esitettyjen lakimuutosten tehokas ja yhteiskunnallisesti vaikuttava toimeenpano edellyttää riittävän henkilöresurssin kohdentamista uhkaperusteiseen rikostiedusteluun kaikissa Poliisihallituksen alaisissa poliisiyksiköissä. Tehokkaan ja vaikuttavan toimeenpanon varmistamiseksi uhkaperusteista rikostiedustelua tulee voida toteuttaa kaikissa poliisiyksiköissä eli kaikissa poliisilaitoksissa ja keskusrikospoliisissa.

Poliisiyksiköissä on jo tällä hetkellä varsin rajattu joukko lähes päätoimisia päätöksentekijöitä, jotka vastaavat poliisiyksiköissä alueellisesti yksittäisiin henkilöihin kohdistuvien vakavien henkeen ja terveyteen kohdistuvien uhkien ja yhteiskunnallisesti haitallisimman rikosten estämisestä ja torjunnasta. Näiden päätöksentekijöiden nykyisiä tehtäviä voidaan verrata esitettyyn uhkaperusteiseen rikostiedustelun tehtäviin.

Uhkaperusteiseen rikostiedusteluun esitetyn uuden päätöksentekotason perehtyneisyyttä edellyttävä kriteerit täyttävien päätöksentekijöiden joukko tulee olemaan poliisiyksiköissä varsin rajallinen. Turvallisuusympäristön ollessa jatkuvassa ja voimakkaassa muutoksessa on mahdollista ja jopa todennäköistä, että tarve uhkaperusteisen rikostiedustelun toteuttamiselle kasvaa. Siksi on perusteltua, että uhkaperusteisen rikostiedustelun toimivaltuuksien soveltaminen on mahdollista toteuttaa kaikissa poliisilaitoksissa ja keskusrikospoliisissa. Käytännössä näitä toteutetaan poliisiyksiköiden välisenä yhteistyönä, jossa tulee huomioida näihin tehtäviin määrätty riittävät resurssit jokaisessa poliisiyksikössä. Päätöksentekijöiden rajoitetun joukon vuoksi päätöksentekijöiden perehtyneisyys ja uhkaperusteisen rikostiedustelun tarkoituksenmukaisuus voidaan varmistaa Poliisihallituksen kaikkia poliisiyksiköitä velvoittavilla sisäisillä ohjeistuksilla sekä valvonnalla.

Rikostiedustelun koulutus

Poliisiammattikorkeakoulun näkemyksen mukaan uhkaperusteiseen rikostiedusteluun liittyvät lainsäädäntöuudistusten edellyttämä koulutus vaatii riittäviä resursseja. Tämä tulee huomioida laajemminkin poliisin tutkinto- ja täydennyskoulutuksissa. Tarvittava koulutus ei ole ns. kertaluonteista vaan rikostiedustelua tukeva koulutuskokonaisuus tulee ulottaa koko poliisin koulutusrakenteeseen. Uhkaperusteiseen rikostiedusteluun liittyvät toimivaltuudet tulevat olemaan uusia poliisin operatiiviseen toimintaan ja toimintakulttuuriin.

Uhkaperusteisen rikostiedustelun toimivaltuudet edellyttävät myös rikosten estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen liittyvien toimivaltuuksien koulutuksen lisäämistä. Esityksen mukaan koulutus voidaan järjestää nykyisten resurssien ja talousarvion puitteissa poliisiammattikorkeakoulun ja keskusrikospoliisin yhteistyönä. Poliisiammattikorkeakoulun näkemyksen mukaan koulutusta ei ole mahdollista järjestää nykyisten resurssien puitteissa vaan

koulutuksen järjestäminen edellyttää riittävää resursointia myös Poliisiammattikorkeakoululle operatiivisen toiminnan ohella. Käytännössä kyse on vähintään yhden henkilötyövuoden lisäyksestä.

Uhkaperusteisten rikostiedustelukeinoista päättäminen edellyttää päätöksentekijältä perehtyneisyyttä. Poliisiammattikorkeakoulun näkemyksen mukaan perehtyneisyydessä on kyse laajemmasta koulutustarpeesta, kuin pelkästään uhkaperusteisen rikostiedustelun oikeudellisten reunaehtojen omaksumisen tarpeesta. Rikostiedustelussa ja erityisesti uhkaperusteissa rikostiedustelussa rikostiedustelukeinojen käyttäminen kohdentuu vahvasti perusoikeuksilla turvattuun yksityisyyttä suojaaviin intresseihin. Rikostiedustelua koskeva koulutuskokonaisuus tulee sisältää laajasti esitetyn Poliisilaki 5 b luvun oikeudellisten reunaehtojen lisäksi kattavasti perusoikeuksien suojaamiseen, rikostiedustelukeinoilla hankitun ja yleisesti henkilötietojen käsittelyyn sekä rikosanalyysiin liittyvää koulutusta. Lisäksi varsinkin päällystöön kuuluvien poliisimiesten tulisi suorittaa kattavasti salaisia tiedonhankintakeinoja ja pakkokeinoja koskevia erityiskoulutuksia.

Muuta

Poliisiammattikorkeakoulu näkee muiden rikostiedustelulainsäädäntöön vaikuttavien eri lakien muutosesitykset tarpeellisena. Esitykset vahvistavat viranomaisten välistä yhteistoimintaa ja tukevat sekä mahdollistavat kokonaisuutena tehokkaan ja tarkoituksenmukaisen yhteistyön, tietojenvaihdon sekä tarvittaessa puuttumisen yhteiskunnallisesti merkittäviin uhkiin.

Ranki Mika
Poliisiammattikorkeakoulu